

NA PROBI

saša hadži tančić

»... Malo bolje! Neka tvoj uzdah duže traje, znaš...« — trže me rediteljjev glas.
 »Šta nije u redu?« — uznemiri se glumica.

Pojmih da je gluma okrutno samoispitivanje. (Ali, vidim li to njeno lice ili masku?)

Reditelj joj objasni da se sva unese u lik koji igra i da svakoj reči pretpostavi gest, mimiku, pokret.

Mislim suprotno: odviše veran lik, odviše tačna pojedinost — štete celimi predstavama. Smatram, glumica mora naći način da se neprestano bori protiv lika koji igra i da stalno svojom igrom odbija da ga kao gledalac upoznam; da mi uvek pruži jedno od svojih lica, ali nikako samo jedno, baš to koje igra. Nadahnuta nevestina gesta, naivnost izgovorene reči: to je autentična proba za kojom, kao gledalac, čeznem.

»Dobro je, sad povisi glas, sad spusti... tako se, brate, govori...« — više reditelj da bi podsticao glumce.

A oni neprestano prikupljaju snagu za nove scenske napone. Pri svakom dobro usmerenom pokretu on im zahvaljuje.

U kratkoj pauzi, on se obrati mladoj glumici:

»S ovakvim imenom, s mallo šarma i s dobrim nogama, daleko ćeš dogurati. Svet će s afiša uskoro čitati tvoje ime. A ime, ime mnogo znači!«

»Govoriš li ozbiljno?« — upita ga ona.
 »Ili se izmotavaš?«

»Istinu govorim. Ne izmotavam se.«
 Nikad ranije nisam pomislio da i umetnost ima svoju — poslovnu stranu.

Upravnik, koji je nekoliko puta ulazio, rešavao je s rediteljem neke administrativne probleme.

Tehničko osoblje se pokazalo neobično privrženo reditelju. Omogućavali su mu sve što je zahtevao — naročite prelive svetla, izuzetnu šminku, funkcionalan mizan-scen.

Polako smo se zamarali: oni od rada, ja od odanosti. Pomislih: to je mučilište, ta scena! Nadovezivali su se jedna na drugu kao što svaka sudbina produžava neku prethodnu.

No, izuzetno uzbuđen, posvetih se potpuno mojoj vlastitoj ulozi u gledalištu: posmatranju. I osetih kako me nadahnjuje taj neobičan proces u kojem sudelujem. Ushitih se tom veličanstvenom zbiljnom: probom.

To je, uistinu, naročito osećanje: kao kad se stigne na planinski vrh i odozgo čeznutljivim pogledom prelazi glatkom ravnicom. Predstava je ravnica u kojoj sve »ide« utančano i glatko, a probe su ta uspinjanja ka vrhu. I kao što se takvo, naročito, osećanje ne može iscrpiti u jednom jedinom uspinjanju, tako se ne iscrpljuje ni u jednom jedinom probom.

Proživljavati te lančane karike predstavne vrednije je od predstave. Neka je to i varka; nisam obmanut tom varkom — glumac na probama gradi i sjedinjuje ono što je u njemu najdragocenije životno iskustvo.

Jedna se proba nametnula drugoj i sve se uklapaju jedna u drugu, s onom korenitom snagom koja se razgranjava u predstavu. Probe su čudna grananja predstave.

Grananja su uvek bezbrojna. Ali zar svaka proba nije ono jedino moguće? I zar svaka predstava nije jedna mogućnost?

Time opravdavam prednost proba nad predstavama. Time opravdavam svoje prisustvo na probama. Iako je moja nepredviđena prisutnost, u stvari, moja porazna pasivnost.

Mada nije reč o mojoj pasivnosti u taminom, praznom gledalištu, koliko mojoj pasivnosti u svetu, u životu. Bežim, stalno od nečega bežim, skrivam se, mirujem.

Ja sam u pozorištu, a ne na ulici, u gradskoj vrevi, u svojoj sobi, u tramvaju, na sednici, u ratu. Ja sam u pozorištu, a ne na bilo kojem drugom mestu. Tu nalazim opravdanje — i mogućnost — da u nečemu učestvujem, da sam prisutan. Tu razmišljam o mnogim stvarima, a u njima ne

učestvujem. Tu drugi učestvuju umesto mene. I prikazuju mi ono što mi se može desiti, i šta mi se dešava, ali bez moje stvarne prisutnosti.

Duboko uznemiren onim što znam, još više me muči ono što želim a ne mogu.

Posle proba odlazim kući i, ne paleći svetlo, bacam se na postelju: kao iz sna u san.

Ima onih koji vide samo jednu stvar, osećaju samo svoju strast, bitinu samo svoje brige; dok ja u svemu vidim odjednom isto odnosa, sto posledica, sto interesa, sto stvari za izbegavanje, sto drugih: za spavanje; i kao da se odjednom opredeljujem za sto stvari, odjednom krećem na sto strana.

Ono što preduzimam i jeste korak i nije korak. Sebe neprestano iskušavam, *oprobam*. Ono što je po strani, onom što uopšte nije presudno za opšti rasplet, pridajem najveći značaj.

Najpre pomislim: sad se ne može ništa učiniti. A odmah zatim: a ako ne sad, kad će biti bolji trenutak?

Nameram da idem u jednom pravcu, najjednom, preko volje i oklevajući, krenem u sasvim suprotnom pravcu. Zašto? Eto, da proverim, da pojmim, da *oprobam* šta bih to propustio da doživim da sam krenuo drugim pravcem. Naravno da tad ostajem uskraćen za doživljaj puta kojim sam nameravao da krenem. Koja je, sada, stvarnost prava: ono što sam doživeo, ili ono što sam mogao da doživim?

Tražim odgovor, jasan, jednostavan, ali ga pronaći ne mogu. Čak se najjednom izgubim negde daleko, daleko, kao da sam sasvim odlutao iz stvarnosti.

Sve neprestano stavljam na probu. I sebe neprestano stavljam na probu.

Ja sam odjednom dva putnika koji se osvrću desno i levo, ne znajući kuda će. To je kao kazati zbogom zavičajju, s onim osećanjem dvostruke gorčine koja nas obuzima kad ostavljamo mesto koje nam je bilo jedino drago i koje imam to više ne može biti.

Živim usamljen. A svet je, naprotiv, prostiran, bogoman! Učini mi se da ga otkrivam, sveg najjednom ozračenog; svet kompleksan, a ipak sveden na jednostavnu realnost: predstavu.

Prenuh se iz razmišljanja, čuh im opet glasove koje izgovarahu u tami, u trzajima.

Čujem ih tako kao da govorim sam sa sobom.

Probu približili kraju. Ona im je radna obaveza. Proba je neizbežni deo njihovog dana, ali i sastavni deo života.

Osetih neku veliku slabost, neko rastapanje koje mi side kroz trbuh i bedra, sveg me obuze.

Šta se desilo?

Ništa i mnogo štošta...

Osetih se gotovo izmiren. (Zar ovaj najjednostavniji, najstroži oblik, samom svojom mnogostrukošću, može stvoriti jednu drugu zbilju: pozorišnu?)

No odmah potom ustanovih kako moj prijatelj reditelj, i ne potcenjujući mene, smatra da taj oblik učestvovanja gledaoca na probama predstavlja, isključivo, njegov izum. On mi je učinio uslugu zarad sopstvene koristi. — Hteo je nekako da stvori obavezu glumaca da rade odgovornije, da probu shvate ozbiljnije. Razumedoh! Po njemu, ja sam publika! Sam, ja sam mu svi oni koji će od premijere ispunjavati gledalište da bi pratili predstavu koju upravo pripremaju.

Usplahiren sam, povređen. I ne slutih šta se sve kovalo oko mene. Besan sam, zabrinut. Reditelj, ne sluteći ništa o mojim brigama, učini mi se jednako tako podozriv kao ja prema njemu. Već požalih svoju spremnost da probama, a ne predstavama, prisustvujem. Zgranutost smenih mnogo utešnijom mišlju da je proba, koja mi je pružila toliko zadovoljstvo, još jedan način da se svim srcem preputim takvom svom osećanju kao da sam svi ljudi u gledalištu, mada sam jednostavno sam, samo ja: stavljen na probu!

Otvora vrata usred tmine i uvodi me reditelj kroz raskriljenu binu u sasvim praznu pozorišnu salu. U uzbuđenju, očiju nesvičkih na mrak, spustiš se na jedva usmotreno sedište. Dok sam još u video mrak, sva sedišta i sve stvari bili su zbijeni u nejasnu gomilu oko mene, svi zajedno. Osećah taj mučan stisak.

Svetli i bezbedni, s grudima u sjaju reflektorskih zraka, pojavili se glumci. Sirom otvorenih očiju pokušah da im prepoznam lica. Videh ih kao određene tačke ispred sebe. Tamni veo kružio im je oko glave. Pošto nije bilo dovoljno svetlosti, taj tamni trag je ocrtao njihove figure. Možda zato, u tom polumraku, videh ih kako se kreću žurno i zbunjeno kao samo s jednom polovinom tela. Gledam ih i ne uspevam da ih cele sagledam. U polutami, u senci, gotovo iščezavaju i ostaju samo detalji njihovog tela, vrhovi cipela i delovi lica. Tim ponesen, osetih čudesnu toplinu kad im videh tako preobražena lica. Ali, čujem im reči koje izgovaraju u trzajima. No, i to kao da nisu reči, nego uzludeli šišmiši pogledali u tami.

Ja sam jedini gledalac! Ohrabren sam tim iskusem. Davašnja mi je želja da prisustvujem probama a ne predstavama. Reših da narednom komadu prisustvujem od njegovog postavljanja na sceni do premijere. Reših, dakle, da ne prisustvujem predstavi nego njenom stvaranju. Jer, shvatih da je svaka proba predstava za sebe i da u pozorište treba odlaziti ne zbog predstave nego zbog proba. Shvatih to kao obavezu stalnog pozorišnog gledaoca. Jer, pozorište nisu kulisa, uštrikane k'ošulje, novo odelo i kesica bombona koja šušti u nervoznim rukama. Ne jednom ulazio sam ovamo zakasnivši, predstava je već počela... Neke loše staromodne drame, idilične, sentimentalne... No uprkos dosadi i nevoljivosti, proživljavao sam neka čudna iščekivanja. Sva zbivanja i doživljaje na pozornici želeo sam u dubini duše i sam da doživim, ali u drugom obliku i čistije.

Ali, koji je to oblik? Šta sam ja to otkrivao? I šta sam otkrio?

Baš to: da probe, kao etape pozorišnog rada, pružaju neslućene mogućnosti uživanja i uživljavanja, jedno naročito saučestvo.